

ЯДРЕНА ЕНЕРГЕТИКА

Ядрената енергия е нисковъглеродна алтернатива на изкопаемите горива и представлява почти 26 % от електрическата енергия, произвеждана в ЕС. При все това, вследствие на аварията в Чернобил през 1986 г. и бедствието във Фукушима, Япония, през 2011 г. ядрената енергия става изключително спорна тема. Държавите членки имат избор дали да включат ядрената енергия в своя енергиен микс, а законодателството на ЕС цели да подобри стандартите за безопасност на атомните електроцентрали и да гарантира, че ядрените отпадъци се третират и обезвреждат по безопасен начин.

ПРАВНО ОСНОВАНИЕ

Договор за Европейската общност за атомна енергия ([Договор за Евратом](#)), членове 40—52 (инвестиции, съвместни предприятия и доставки) и членове 92—99 (общ ядрен пазар).

ЦЕЛИ

За да се справят с повсеместния недостиг на „конвенционална“ енергия през 50-те години на ХХ век, шестте държави членки основателки се обръщат към ядрената енергетика като средство за постигане на енергийна независимост. Тъй като не е възможно разходите за инвестиции в ядрената енергетика да се покриват от отделните държави, държавите членки основателки се обединяват, за да създадат Европейската общност за атомна енергия.

ПОСТИЖЕНИЯ

А. Ядрена безопасност

Ядрената безопасност е сферата, свързана с безопасната експлоатация на ядрените инсталации, радиационната защита и прилагането на гаранции за защита на ядрените материали в държави извън ЕС. ЕС се стреми да насърчава ефективна култура на ядрена безопасност, включително като прилага най-високите стандарти за ядрена безопасност и радиационна защита. Държавите членки са длъжни да установят национална рамка по изискванията за ядрена безопасност, лицензирането на атомни електроцентрали, надзора и прилагането. Приоритет за ЕС е и насърчаването на отговорното и безопасно управление на отработено гориво и радиоактивни отпадъци, както и извеждането от

експлоатация и възстановяването на околната среда на бивши ядрени обекти и инсталации.

1. Законодателна работа

а. Договорът за Евратом

Директивата относно основните норми на безопасност ([2013/59/Евратом](#)) установява единни основни норми на безопасност за защита на здравето на работниците, лицата от населението и пациентите. Тя определя точни параметри и не оставя много свобода на преценка. Директивата се прилага при нормални условия, но се отнася и до ситуации на планирано и аварийно облъчване. Изискванията за аварийна готовност и реагиране при аварии бяха засилени, за да се вземат предвид поуките, извлечени от ядрената авария във Фукушима през 2011 г.

б. Директивата за ядрената безопасност

След ядрената авария във Фукушима Комисията извърши цялостна оценка на риска и безопасността на всички атомни електроцентрали в ЕС, за да оцени безопасността и издръжливостта на ядрените инсталации в случай на екстремни природни явления. Комисията даде обща положителна оценка на настоящите европейски норми за безопасност, но подчерта необходимостта от по-нататъшни подобрения, за да се гарантира по-добра съгласуваност между държавите членки и да се достигнат най-добрите международни практики ([COM\(2012\)0571](#)). Заедно с Групата на европейските регулатори в областта на ядрената безопасност Комисията изготви рецензирани национални планове за действие за планиране на физическото модернизиране на реакторите в ЕС.

Поради това през 2014 г. правилата за безопасност на ядрените съоръжения в целия ЕС бяха актуализирани ([Директива 2014/87/Евратом](#)). През февруари 2015 г. Комисията предложи изискванията за информация по членове 41 и 44 от Договора за Евратом да бъдат преразгледани, за да се приведат в съответствие с промените на политиката.

През 2018 г. Комисията предложи регламент на Съвета за създаване на Европейски инструмент за международно сътрудничество в областта на ядрената безопасност ([Регламент \(Евратом\) 2021/948 на Съвета](#)), който заменя предишния Инструмент за сътрудничество в областта на ядрената безопасност и допълва Инструмента за съседство, сътрудничество за развитие и международно сътрудничество въз основа на Договора за Евратом ([COM\(2018\)0462](#)).

През юни 2021 г. влезе в сила новият Европейски инструмент за международно сътрудничество в областта на ядрената безопасност с финансов пакет от 300 милиона евро за периода 2021—2027 г.

2. Радиационна защита

Излагането на йонизиращо лъчение представлява значителна опасност за човешкото здраве и околната среда. В [Директива 2013/59/Евратом на Съвета](#) от декември 2013 г. се определят основни норми на безопасност за защита срещу опасностите, произтичащи от излагане на йонизиращо лъчение. Тя опрости законодателството на ЕС, като замени пет директиви и въведе обвързващи

изисквания за защитата от радон в закрити помещения, използването на строителни материали и оценката на въздействието върху околната среда на изхвърлянето на радиоактивни отпадъчни флуиди от атомните инсталации. Освен това съществува [Директива 2013/51/Евратом на Съвета](#), насочена към мониторинг на радиоактивните вещества във водата, предназначена за консумация от човека.

В няколко регламента (включително [Регламент за изпълнение \(ЕС\) 2020/1158 на Комисията](#)) се определят условия, уреждащи вноса на селскостопански продукти с произход от държави извън ЕС след аварията в атомната електроцентрала в Чернобил. [Регламент \(Евратом\) 2016/52 на Съвета](#) установява максимално допустимите нива на радиоактивно замърсяване на храните и фуражите след ядрена авария или друга радиологична извънредна ситуация.

[Отношенията след Брексит в областта на ядрената енергетика](#) попадат в обхвата на [Споразумението между Евратом и Обединеното кралство](#), което предвижда стабилна рамка за продължаване на сътрудничеството и търговията с Обединеното кралство в тази област.

3. Превоз на радиоактивни вещества и отпадъци

През 1992 г. в ЕС е създадена система за предварително издаване на разрешителни за превоз на радиоактивни отпадъци, като тази система бива изменена значително с [Директива 2006/117/Евратом на Съвета](#) от ноември 2006 г. относно надзора и контрола на превоза на радиоактивни отпадъци и отработено гориво. Съгласно член 20 държавите членки трябва да докладват на Комисията на всеки три години относно прилагането на директивата. С [Регламент \(Евратом\) № 1493/93 на Съвета](#) се установяват правила за поддържане на контрол върху превоза на радиоактивни източници между държави от ЕС.

4. Управление на отпадъците

Правна рамка на ЕС за управление на отпадъци в Европа е създадена през 2011 г. с [Директива 2011/70/Евратом на Съвета](#), която въвежда рамка на Общността за отговорно и безопасно управление на отработено гориво и радиоактивни отпадъци. Тя предвижда внимателно наблюдение на националните програми за изграждане и управление на крайни хранилища, както и правнообвързващи норми за безопасност. Държавите членки публикуваха първите си национални програми през 2015 г. и трябва на всеки три години да представят национални доклади относно прилагането на директивата.

5. Извеждане от експлоатация

Извеждането от експлоатация на ядрено съоръжение включва дейности, които варират от спирането и отстраняването на ядрения материал до възстановяването на площадката и пълното отстраняване на радиологичните опасности, и в крайна сметка попада под отговорността на държавите членки. През юни 2018 г. Комисията прие две предложения за регламенти на Съвета ([COM/2018/0466](#) и [COM/2018/0467](#)), с които се създават специални финансови програми за извеждане от експлоатация на ядрени съоръжения и управление на радиоактивни отпадъци, свързани с атомните електроцентрали в България

(Козлодуй), Словакия (Бохунице) и Литва (Игналина), включително ядрени изследователски инсталации на четири обекта на Съвместния изследователски център на Комисията. Предложените бюджетни средства за периода 2021—2027 г. бяха определени на:

- 466 млн. евро, с максимален процент на съфинансиране от ЕС, приложим за периода 2021—2027 г., който не надвишава 50 % за програмата за Козлодуй и за Бохунице;
- 552 милиона евро, с максимален процент на съфинансиране от ЕС, приложим от 2021—2027 г., възлизащ на 86 % за програмата „Игналина“.

Регламенти ([Евратом](#)) 2021/100 и (ЕС) 2021/101 на Съвета бяха приети на 25 януари 2021 г. Те влязоха в сила на 21 февруари 2021 г. и се прилагат, считано от 1 януари 2021 г.

6. Обезопасяване на ядрените материали

С течение на времето са приети и изменени редица регламенти, за да се създаде система от предпазни мерки, гарантиращи, че ядрените материали се използват само за целите, заявени от потребителите им, и че са спазени международните задължения, напр. [Регламент \(Евратом\) № 302/2005 на Комисията](#). Тези предпазни мерки обхващат целия ядрено-горивен цикъл — от добива на ядрени материали в държавите членки до вноса на такива от държави извън ЕС и износа извън територията на ЕС. Комисията отговаря за проверката на използването на ядрения материал за граждански цели в рамките на ЕС.

Б. Ядрени изследвания, обучение и информация

Ядрените изследователски дейности в ЕС се финансират чрез многогодишни рамкови програми. Програмата за Евратом за ядрени изследователски дейности и обучение допълва, но остава отделна от „Хоризонт 2020“ — Рамковата програма на ЕС за научни изследвания и иновации. Сумата, отделена на Програмата за Евратом за 2021—2025 г., възлиза на 1,38 милиарда евро, разпределени между три специални програми: за финансиране на непреките действия в областта на изследванията на енергията от ядрен синтез (583 милиона евро); за ядреното делене и защитата от радиация (266 милиона евро); както и за финансиране на преките действия, предприемани от Съвместния изследователски център на Комисията (532 милиона евро).

РОЛЯ НА ЕВРОПЕЙСКИЯ ПАРЛАМЕНТ

Ролята на Парламента в процеса на вземане съгласно Договора за Евратом е ограничена, тъй като той има само консултативни правомощия. При все това той последователно поставя акцент върху необходимостта от изясняване на разпределението на отговорностите между институциите на ЕС и държавите членки и от засилване на рамката на ЕС във връзка с различни аспекти на ядрените инсталации, както и върху значението на подобряването на безопасността и изискванията за защита на околната среда.

В своята [резолюция от юли 2011 г.](#) относно приоритетите за енергийната инфраструктура до 2020 година и след това Парламентът подкрепи решението

на Комисията да въведе стрес тестове за атомните електроцентрали в ЕС. В [допълнителна резолюция](#) от март 2013 г. той посочва ограниченията по отношение на стрес тестовете, извършени от Комисията през 2012 г., и изисква включване на допълнителни критерии, по-специално във връзка с износване на материалите, човешки грешки и недостатъци на корпусите на реакторите. Парламентът настоя за пълно прилагане на подобренията на безопасността.

В своята [позиция на първо четене от юни 2011 г.](#) относно предложената Директива на Съвета относно управлението на отработено гориво и радиоактивни отпадъци Парламентът подкрепи предложението на Комисията за пълна забрана на износа на радиоактивни отпадъци, докато Съветът се обяви за разрешаване на износа при много строги условия.

На 14 март 2013 г., след аварията във Фукушима, в своята [резолюция относно оценките на риска и безопасността на атомните електроцентрали в Европейския съюз](#) (стрес тестове) Парламентът подкрепи решението на Комисията да прегледа състоянието на европейските ядрени инсталации чрез стрес тестове, но отправи критики към техния ограничен обхват и призова за включване на допълнителни критерии в бъдеще.

В своята [позиция на първо четене от октомври 2013 г.](#) относно предложението за директива на Съвета за актуализиране на основните норми на безопасност за защита срещу йонизиращо лъчение Парламентът отново призова за промяна на правното основание. С това се разширява обхватът на директивата, така че да се включи всяко планирано, съществуващо, случайно или аварийно излагане на лъчение, приемат се по-строги граници на дозиране, за които се допуска лъчение, и се увеличават наказанията и обезщетенията за вреди. Подобрява се също така системата за информиране на обществеността.

На 21 април 2021 г. Комисията направи редица изменения на Регламента за таксономията на ЕС ([Регламент \(ЕС\) 2020/852](#)), който влезе в сила през юли 2020 г., с които включи ядрената енергия в таксономията. Правилата, подробно изложени в делегиран акт за таксономията по въпросите на климата ([Делегиран регламент на Комисията \(ЕС\) 2021/2139](#)), определят подробни критерии за екологосъобразно финансиране, но оставят въпросите, свързани с газа и ядрената енергетика, за отделно решение, което да бъде взето на по-късен етап от Парламента.

На 1 март 2022 г., след нахлуването на Русия в Украйна, в своята [резолюция относно руската агресия срещу Украйна](#) Парламентът категорично отхвърли „руската реторика, с която руската страна загатва, че би могла да прибегне до оръжия за масово унищожение“, като напомни на Русия за нейните международни задължения и предупреди за опасностите от ядрена ескалация на конфликта.

В своята резолюция [от 7 април 2022 г.](#) относно заключенията от заседанието на Европейския съвет от 24—25 март 2022 г., включително последните събития във връзка с войната срещу Украйна и санкциите на ЕС срещу Русия и тяхното прилагане, Парламентът призова за допълнителни наказателни мерки, включително „незабавно пълно ембарго върху руския внос на нефт, въглища, ядрено гориво и газ“, придружено от план за гарантиране на сигурността на

енергийните доставки на ЕС, както и стратегия за „отмяна на санкциите една по една, в случай че Русия предприеме стъпки за възстановяване на независимостта [...] на Украйна“. Парламентът също така осъди завземането от руските сили на активни или разрушени ядрени съоръжения и обекти на територията на Украйна.

На 11 юли 2022 г., след като прие възражение срещу [Допълнителния делегиран акт за климата по Регламента за таксономията](#), според който при строги условия в списъка на икономическите дейности, обхванати от таксономията на ЕС, бяха включени конкретни ядрени и газови енергийни дейности, Парламентът реши да не налага вето върху предложението на Комисията.

За повече информация по тази тема, моля, посетете уебсайта на [комисията по промишленост, изследвания и енергетика](#).

Corinne Cordina
10/2023

